

**GOVOR NA PREZENTACIJI KNJIGE *POMORSKO PRAVO* AUTORA PROF. DR BORISLAVA
IVOŠEVIĆA I PROF. DR ČASLAVA PEJOVIĆA U POMORSKOM MUZEJU U KOTORU
10.09.2019. GODINE**

Poštovani profesore Ivoševiću, profesore Pejoviću, direktore Raduloviću, dame i gospodo,

Kada sam u maju o. g. sreo u Kotoru profesora Borislava Ivoševića, on mi je predložio da govorim na promociji knjige „Pomorsko pravo“ koja je upravo bila štampana i ja sam odmah sa zadovoljstvom prihvatio, doživljajući to kao veliku čast, prije nego sam vidio knjigu. To sam uradio iz nekoliko razloga. Profesor Ivošević je moj dugogodišnji kolega i prijatelj; kada sam kao asistent primljen na tadašnju Višu pomorsku školu davne 1977. godine, profesor Ivošević je bio njen dekan i afirmisani stručnjak za pomorsko pravo. U to vrijeme pomorstvo u cjelini se u Crnoj Gori veoma dinamično razvijalo, uključujući i pomorsko obrazovanje, a Viša pomorska škola je prerasla u Fakultet za pomorstvo, čiji je prvi dekan bio profesor Ivošević, pri kome je djelovao Institut za pomorstvo i turizam, čiji prvi direktor bio mr Ilija Maslovar, a zatim prof Ivošević. Fakultet je u tom periodu znatno kadrovski ojačao, a nastavnici su, pored sticanja najviših akademskih zvanja, objavili veliki broj udžbenika, knjiga, stručnih i naučnih radova, orgnizovani su naučni skupovi i redovno je izdavan Zbornik u kome su objavljivani naučni i stručni radovi.

Imao sam, dakle, uvid u naučni, stručni i predagoški rad profesora Ivoševića, ne samo iz toga vremena nego i kasnije, tako da je to bila garancija kvaliteta ove knjige. Kada mi je on rekao da je koautor profesor Časlav Pejović, koga nijesam imao prilike da lično upoznam do danas, ali sam poznao njegovu izuzetnu međunarodnu karijeru, i to je bila dodatna garancija kvaliteta knjige.

Pored toga, profesor Ivošević i ja smo povezani i preko Bokeljske mornarice; on je ne samo njen dugogodišnji član već je bio njen viceadmiral od 1996. do 2003. godine, a sada je počasni viceadmiral. Podsjećam da su admirali i viceadmirali Bokeljske mornarice vjekovima bili, pored ostalog, najveći eksperti za pomorstvo u Boki, koji su bili arbitri u čestim sporovima u pomorstvu i pomorskoj trgovini. U tom smislu profesor Ivošević, kao vrhunski stručnjak za pomorsko pravo, poput admirala prof. dr Vladislava Barjkovića, nastavlja tradicije Bokeljske mornarice. Zato je Pomorski muzej pravo mjesto za ovu prezentaciju, jer je i ova knjiga, bez obzira na njenu aktulenost, nastavak bokeljskih pomorskih tradicija.

Nema potrebe da vam govorim opširnije o biografiji i bibliografiji profesora Ivoševića, koja vam je poznata. Želim samo da naglasim da je on decenijama svojom višestrukim djelatnostima, kao pedagog, naučnik, ekspert, saradnik pomorskih institucija i pomorske privrede, dao ogromna doprinos ne samo pomorskom pravu, već ukupnom razvoju pomorstva u Jugoslaviji i Crnoj Gori, a predavao je i u Sjedinjenim Američkim Državama. On sa nesmanjenom kreativnom energijom nastavlja da djeluje, o čemu svjedoči ovo djelo, a uvjeren sam da će nas obradovati i drugim djelima.

Profesora Časlava Pejovića, kako sam već rekao, nijesam lično poznao do danas iako sam poznao njegovu karijeru, pa mu se izvinjavam što ću nešto više govoriti o profesoru Ivoševiću. On je počeo karijeru kao asistent profesora Ivoševića na Pravnom fakultetu u Podgorici i njihova plodna saradnja se nastavila do danas. Poslije magistarskih studija u Beogradu i Japanu i doktorata u Zagrebu, profesor Pejović je postao profesor na Pravnom fakultetu prestižnog Univerziteta u Kjotu, u Japanu, i jedan od najuglednijih stručnjaka na ovom polju ne samo na Dalekom Istoku već i u svijetu; član je Međunarodne akademija za uporedno pravo, Međunarodne akademije za trgovačko pravo i pravo zaštite potrošača, Udruženja za pravo i sociologiju Istočne Azije i Japanskog udruženja za pomorsko pravo, bio je arbitar Međunarodne trgovačke komore i objavio veliki broj na raznim jezicima.

Želim pri tome da naglasim da su pacificke države Azije, Kina, Japan, Južna Koreja, Singapur i druge, već godinama preuzele primat u pomorskoj privredi i njenim najvažnijim granama, lukama, brodogradnji i brodarstvu i one se u tom području najdinamičnije razvijaju. Biti, dakle, tamo cijenjeni stručnjak za pomorskog pravo znači neosporno svjetsku afirmaciju.

Knjigu „Pomorsko pravo“, i pored kratkog vremena od kada sam je dobio i njenog obima od 900 strana teksta, sam pročitao, izuzev nekih stranica koje su me manje interesovale i koje sam, priznajem, preskočio, ali ću ih svakako kasnije pročitati. Jako mi je žao što je ona objavljena godinu dana poslije moje knjige „Historija pomorstva Crne Gore u kontekstu jadranskog, mediteranskog i svjetskog pomorstva“. Da sam imao prilike da je prethodno pročitam moja knjiga bi bila bogatija, iako sam u knjizi citirao neke radove profesora Ivoševića, spominjao razvoj pomorskog prava od antičkih vremena, preko srednjeg vijeka do danas, ali u knjizi „Pomorsko pravo“ sam otkrio znatno više detalja.

Nije uvijek uobičajeno da osobe koje govore na prezentaciji knjiga pročitaju djelo o kojem govore ili za koje pišu predgovor, pogotovo kada se radi o obimnim stručnim djelima poput ovoga. Ja sam u tom smislu uvijek bio skrupulozan, ali mi se desilo jednom u toku burnog ljeta 1991. godine da sam angažovan da govorim na prezentaciji djela Ruslana Hazbulatova, predsjednika sovjetskog parlamenta, koja je upravo bila prevedena, a koja je bila njegova kritika komunizma. No, angažovan sam dan prije prezentacije na Svetom Stefanu, a dobio sam samo sadržaj i predgovor knjige, a knjigu sam vidio tek na samoj prezentaciji, ali sam se dobro snašao i citirao Platona, Dostojevskog, Marksa, govorio o padu Berlinskog zida itd., tako da mi je Hazbulatov tada rekao da sam mu otkrio neke nove dimenzije njegove knjige.

Ovoga puta govorim bez improvizacije i intelektualnih trikova i mogu da kažem odgovorno da se radi o sigurno najkompletnijem i najboljem djelu koju je na ovu temu napisano na prostoru Crne Gore i Srbije, a vjerovatno i Slovenije i Hrvatske, iako nemam uvid u novija izdanja u tim državama zadnjih godina.

Ja nijesam ekspert za pomorsko pravo već sam se dugo bavio ekonomikom brodarstva, luka i saobraćaja, a zadnjih godina i istorijom pomorstva, Međutim, pored toga što sam u toku redovnih i postdiplomskih studija polagao više ispita iz prava, morao sam proučavati brojna djela iz oblasti pomorskog prava, jer, kako piše u ovoj knjizi „ekonomske nauke uopšte, pa tako i one u pomorstvu, u uskoj su vezi sa odgovarajućim pravnim rješenjima. Ekonomiku brodarstva nemoguće je zamisliti bez baznog poznavanja ugovora u pomorstvu, onako kako ih reguliše pomorsko zakonodavstvo. Ekonomika brodarstva predstavlja, s jedne strane bazu na kojoj su stvoreni ugovori kao pravni odnosi, a oni nadgradnju nad tim odnosima, s druge strane.“

Isto tako, nemoguće je proučavati i razumjeti istoriju pomorstva zapostavljajući istorijski razvoj pomorskog prava, od atničkih vremena, Hamurabijevog zakonika i Rodoskog pomorskog zakonika, preko srednjeg vijeka Consolat del mar iz Barselone i raznih statuta gradova koji regulišu ovu oblast, do dinamičnog razvoja pomorskog prava od XIX vijeka do danas, počev od pravnih sistema pojedinih država do međunarodnih konvencija koje regulišu ovu oblast u stalnoj ekspanziji.

Pomorstvo je od početka svoje istorije bilo međunarodna djelatnost, tako da karakteristikama pomorskog prava, a to su univerzalnost, partikularnost i autonomnost, kako se naglašava u knizi, „posmatrano, kako sa stanovišta njegovog istorijskog nastanka, tako i polazeći od aktulenog stanja stvari, a vezano za metode njegovog donošenja, kako u oblasti javnog, tako i privatnog pomorskog prava, treba, svakako, dodati njegov izrazito međunarodni karakter.“ Posebno naglašavam međunarodnu dimenziju pomorstva i njegovu izuzetnu dinamiku u tehnološkoj, pravnoj, ekonomskoj, političkoj, orgnizacionoj sferi na globalnom planu, tako da i velike pomorske države moraju stalno da se prilagođavaju tim promjenama i usklađuju svoje partikularne interese sa njima. To je posebno važno za veoma male države, poput Crne Gore,

koja bi trebalo da konstantno prati što se događa u svjetskom pomorstvu, uključujući pomorsko pravo, primjenjuci međunarodne konvencije i usklađujući svoje pravne norme i pomorsku politiku sa zahtjevima međunarodnog okruženja, istovremeno promovišući svoje posebne interese.

Ova knjiga obuhvata i detaljno prikazuje sve aspekte i dimenzije ove složene materije.

Kako autori naglašavaju u predgovoru, knjiga je koncipirana u dva osnovna kruga: prvi sadrži uporednopravni prikaz anglosaksonskog i evropskog prava, a drugi prikaz jugoslovenskog zakonodavstva, kao i rješenja usvojenih u pomorskim zakonima Slovenije, Hrvatske, Crne Gore i Srbije.

U opširnom uvodu su prikazani: Pojam, predmet i podjela pomorskog prava, Odnos prema drugim granama prava i naučnim disciplinama u pomorstvu, Karakteristike, Razvoj, Savremeni izvori, Unifikacija, Propisi Evropske Unije, Razvoj u Jugoslaviji, Sloveniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Srbiji. Prva knjiga se odnosi na brod i plovidbu, druga knjiga obuhvata ugovore, prevozne isprave i ugovornu odgovornost, treća pomorske nezgode, vanugovornu odgovornost i sistem opšteg ograničenja odgovornosti, a četvrta pomorsko osiguranje.

Knjiga je ne samo sveobuhvatna već je pisana sistematski i jasno, sa odgovarajućim objašnjenjima, a korišćena je bogata i relevantna stručna literatura na raznih jezicima. Ovakve knjige kod nas imaju male tiraže, a informisan sam da se sprema i izdanje na engleskom jeziku. U svakom slučaju, mali tiraži znače i skromne autorske honorare, koji ni približno ne odgovaraju ogromnom trudu i vremenu koji je uložen. Knjiga je plod dugog istraživanja, naučnog i stručnog rada, iskustva i entuzijazma, odnosno želje autora da bogato znanje koje su sticali decenijama učine dostupnim svima.

Ona treba da bude obavezno štivo za profesore i studente pomorskih škola i fakulteta, za sve osobe koje se bave pomorstvom u državnim institucijama i pomorskoj privredi, za pomorce i pomorske stručnjake, posebno za oficire, menadžere preduzeća u pomorskoj privredi i kreatore pomorske politike Crne Gore.

Moram da spomenem ovom prilikom da Crna Gora ima izuzetnu pomorsku tradiciju već skoro 25 vjekova, o čemu svjedoči i najstarija postojeća pomorska institucija na svijetu – Bokeljska mornarica, osnovna prije 1210 godina. Imala je i pravne odredbe vezane za pomorsko pravo u statutima gradova, u statutu Bokeljske mornarice iz 1463. godine, a zadnjih 150 godina Boka je dala i više uglednih stručnjaka za pomorsko pravo, kao što su bili Anton Verona, Niko Verona, Vladislav Brajković, Petar Brajković i Marija Radulović, koji su djelovali u Trstu, Beču, Zagrebu i Kotoru.

Nažalost, kao što je poznato, zadnje tri decenije pomorstvo Crne Gore je proživjelo vjerovatno najdublju krizu u svojoj istoriji; od republike bivše Jugoslavije u kojoj je pomorstvo bili relativno najrazvijenije, zbog dramatičnih okolnosti u toku devedestih godina prošlog vijeka vezanih za raspad Jugoslavije, sankcija, ali i nekompetencije i nedostatka pomorske politke, Crna Gora je ostala bez brodogradnje, luka Bar je podijeljene na dvije mikro luke koje zajedno imaju samo oko 2 miliona tona prometa, a teorijski kapacitet je oko 5–6 miliona, dvije brodarske kompanije imaju zajedno samo četiri broda, a svi su u gubicima. sa malim izgledima za skori oporavak i razvoj. To je, pored ostalog, posljedica i činjenice da su odgovorni kadrovi u državnim institucijama i pomorskoj privredi nedovoljno kompetentni i nijesu u stanju da prate izuzetno složena kretanja na globalnom planu u pomorstvu, uključujući oblast pomorskog prava, pa je u tom pogledu ova knjiga veoma dragocjena.

Istina, u toku protekle decenije došlo je do veoma dinamičnog razvoja nekih novih oblika pomorske privrede u Crnoj Gori, prije svega nautičkog turizma, izgradnje marina velikih kapaciteta, kao i iznimnog povećanja dolaska brodova za kružna putovanja u Kotor. No, i to zatijeva kreiranje adekvatne i efikasne pomorske politike, kao i pravnih i ekonomskih rješenja.

Akademik Vladislav Brajković definiše pomorstvo kao sve aktivnosti na moru i u vezi sa morem. Pored raznih grana pomorske privrede u užem smislu (brodogradnja, brodarstvo, luke, agencije, špedicija, osiguranje, snabdijevanje brodova, ribarstvo i eksploatacija mineralnih bogastava iz mora i podmorja itd.) ono obuvata i međunarodnu trgovinu i ukupni saobraćajni sistem, budući da se oko 90% transporta roba u svijetu odvija morskim putem, ali i turizam, posebno u Crnoj Gori, gdje se oko 90% turističkog prometa odvija na primorju. Pomorstvo čine i ratna mornarica, pomorska uprava, pomorska sigurnost, pomorsko školstvo, naučno-istraživačke institucije u ovoj oblasti, sportovi na moru itd. Sve ove aktivnosti su pravno regulisane, pa je ova knjiga značajna i za njih.

Crna Gora je, koliko sam uspio da utvrdim, država sa relativno najviše pomoraca na svijetu, preko 1% stanovništva, čije zarade iznose 200–300 miliona godišnje. No, i na tom planu postoje brojni problemi, nije riješen njihov status, nema efikasne evidencije pomoraca, da ne spominjem probleme o kojima se u zadnje vrijeme puno piše u medijima. Međutim, moram primjetiti da za to snose odgovornost i sami pomorci, koji nijesu dobro organizovani i nijesu dovoljno prisutni u javnom životu.

U tom smislu su ozbiljni i problemi vezani za pomorsko obrazovanje; došlo je do velikog napretka u kvantitativnom smislu, osnovani su privatni fakulteti i kursevi za pomorce, a pomorske škole, fakulteti i kursevi za prekvalifikaciju svake godine daju diplome stotinama đaka i studenata. Međutim to izaziva hiperprodukciju kadrova, od kojih većina ne može naći ukrcaj. Povećanje kvantiteta je, nažalost, praćeno smanjenjem kvaliteta obrazovanja u pomorstvu, što se posebno odnosi na privatne institucije. Bilo bi logično da je povećanjem broja fakulteta i nastavnika proporcionalno povećan i broj naučnih i stručnih radova, udžbenika i knjiga iz raznih disciplina. Nažalost, dogodilo se suprotno, tako da smanjenje kvaliteta obrazovanja, nedostatak naučne institucije koja se bavi pomorstvom, poput nekadašnjeg Instituta za pomorstvo i turizam, nedostatak stručnih časopisa, odsustvo adekvatne pomorske politike i hiperprodukcija pomoraca ne obećavaju sjajnu budućnost. U tom kontekstu ova knjiga dobija na značaju. Nastavnici u školama i na fakultetima bi, pored toga, trebalo da slijede primjer autora knjige, da svoje karijere ne grade stičući obrazovanje, akademske titule i praksu u skromnim dimenzijama Crne Gore čije je pomorstvo u krizi, već da se specijaliziraju na renomiranim institucijama najrazvijenijih pomorskih zemalja.

Na kraju, želim da se zahvalim autorima na ovom izvanrednom djelu i još jednom preporučim svima koji se bave pomorstvom da ga pažljivo prouče.